

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Επιστήμες της Αγωγής μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών

Προσεγγίσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η αποτίμηση του θεάτρου για βρέφη στον 21^ο αιώνα

POST GRADUATE THESIS

Evaluation infant theater in 21st century

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ(ΤΩΝ)/NAME OF STUDENTS

Ελένη Ανδρέου

ELENI ANDREOU

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

CHRISTINA PALAIOLOGOU

ΑΙΓΑΛΕΩ/ΑΙΓΑΛΕΟ 2023

Faculty of Health and Caring Professions

Department of Biomedical Sciences

Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences

Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-Institutional Post Graduate Program

Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS

Evaluation infant theater in 21st century

ELENH ANDREOU

6978671910

Mscedt21002@uniwa.gr

FIRST SUPERVISOR

CHRISTINA PALAIOLOGOU

SECOND SUPERVISOR

MARIA HATZIGIANNH

AIGALEO 2023

Επιτροπή εξέτασης

Ημερομηνία εξέτασης: 7 Ιουλίου 2023

	Ονόματα εξεταστών	Υπογραφή
1 ^{ος} Εξεταστής	Παλαιολόγου Χριστίνα>	
2 ^{ος} Εξεταστής	Χατζηγιάννη Μαρία>	

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας

Ο/η κάτωθι υπογεγραμμένος/η Ανδρέου Ελένη του Βασιλείου, με αριθμό μητρώου 21002 φοιτητής/τρια του Διδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων των Τμημάτων Βιοϊατρικών Επιστημών/ Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία/Παιδαγωγική τμήμα των Σχολών Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας/Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο/Η Δηλών/ούσα

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά, τις επιβλέπουσες της εργασίας μου, για τη βοήθεια που μου έδωσαν κατά τη διάρκεια της σύνταξής της.

Αφιέρωση

‘If you can speak to a three-month-old baby and get laughter from them, you must be able to write an interesting play for them,’ said Osten.

Περίληψη

Στη συγκεκριμένη εργασία εξετάστηκε το βρεφικό θέατρο και η δυνητική επίδρασή του στην ανάπτυξη των βρεφών στον 21ο αιώνα. Η μελέτη ήταν θεωρητική και βασίστηκε σε ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Αρχικά, διαπιστώνεται πως οι προκλήσεις που συναντούν τα βρέφη στον 21ο αιώνα είναι ολοκληρωτικά διαφορετικές σε σχέση με το παρελθόν (π.χ. μονογονεϊκότητα, περιορισμοί της πανδημίας). Τα περιορισμένα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν τα βρέφη, ως συνάρτηση αυτών των προκλήσεων, αναδεικνύουν και την αναγκαιότητα του βρεφικού θεάτρου, ώστε να αντισταθμίζονται τα σχετικά ελλείμματα. Με βάση τα παραπάνω, το βρεφικό θέατρο είναι μία ενδεδειγμένη υποστηρικτική πρακτική για την ανάπτυξη των βρεφών στον 21ο αιώνα. Το δεύτερο βασικό ζητούμενο που αναδεικνύεται μέσω της συγκεκριμένης μελέτης έχει να κάνει με το είδος του βρεφικού θεάτρου. Το θέατρο των ενηλίκων διακρίνεται σε πολλές και διαφορετικές μεταξύ του μορφές. Στο θέατρο δεν έχει σημασία τόσο η διάκριση βάσει της μορφής αυτού, αλλά η διάκριση που προκύπτει ως συνάρτηση των προσλαμβανομένων ερεθισμάτων από τα βρέφη. Στα πρώιμα στάδια της ανάπτυξης, ο άνθρωπος δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί γνωστικά για να αντιλαμβάνεται πλήρως το θέατρο. Απαιτείται συνεπώς η αξιοποίηση πολλαπλών και διαφορετικών αισθήσεων, ώστε να αυξάνεται ο συνολικός όγκος προσλαμβανομένων πληροφοριών από τον άνθρωπο και να επιταχύνεται η κοινωνική και γνωστική του ανάπτυξη μέσω του θεάτρου. Οι διαστάσεις αυτές συνιστούν άλλωστε και τις κατεξοχήν διαστάσεις της ανάπτυξης στις οποίες το εστιάζει το βρεφικό θέατρο. Για να επιτυγχάνονται επομένως οι σχετικοί στόχοι, είναι αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψιν αυτές διαστάσεις κατά την ανάπτυξη θεατρικών παρεμβάσεων. Ωστόσο, τα οφέλη αυτά προκύπτουν βάσει θεωρητικών προβληματισμών και δεν φαίνεται να υποστηρίζονται σε μεγάλο βαθμό μέσα από παρεμβατικές μελέτες, στις οποίες δηλαδή να συγκρίνονται βρέφη που έρχονται σε επαφή με το θέατρο και τα ερεθίσματα που αυτό προσφέρει και βρέφη που δεν έρχονται σε επαφή με αυτά τα ερεθίσματα. Κατά τον τρόπο αυτό, περιορίζεται η αξιοπιστία των σχετικών διαπιστώσεων όσον αφορά τα ευεργετήματα που συνεπάγεται το θέατρο για βρέφη. Συνεπώς, προτείνεται η διεξαγωγή σχετικών ερευνών στο μέλλον, ώστε να διαπιστωθεί ο ακριβής βαθμός επίδρασης του βρεφικού θεάτρου σε επιμέρους πτυχές της ανάπτυξης των βρεφών. Αν και απαιτείται ένας μεγαλύτερος όγκος γνώσης, με βάση τα υφιστάμενα δεδομένα ενδείκνυται η αξιοποίηση του βρεφικού θεάτρου για την υποστήριξη της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των βρεφών, παρ' ότι η διεξαγωγή περαιτέρω ερευνών κρίνεται επιβεβλημένη.

Λέξεις – κλειδιά: ανάπτυξη βρέφη, βρεφικό θέατρο, αλληλεπίδραση, έκφραση συναισθημάτων

Abstract

This study examined infant theatre and the impact it may have on infant development in the 21st century. The study was a literature review. First, it is found that the challenges facing infants in the 21st century are totally different from those of the past (e.g. single parenthood, COVID-19 restrictions). Therefore, infant theatre is appropriate to increase the stimuli ingested by infants in order to compensate for the problem of the limited stimuli they now ingest. In view of the above, infant theatre is an appropriate supportive practice for infant development in the 21st century. The second key issue highlighted through this study has to do with the type of infant theatre. Adult theatre can be distinguished in many different forms. In theatre it is not so much the distinction based on this form that is important, but the distinction that arises as a function of the stimuli received by infants. In the early stages of development, the human being is not yet cognitively developed to fully perceive theatre. The use of multiple and different senses is therefore required in order to increase the total amount of information perceived by the human being and to accelerate his social and cognitive development through theatre. These dimensions are also the main dimensions of development on which infant theatre focuses. In order to achieve the relevant objectives, it is therefore necessary to take these dimensions into account when developing theatre interventions. However, these benefits arise on the basis of theoretical considerations and do not seem to be largely supported through intervention studies comparing infants who are subjected to theatre interventions and infants who are not subjected to theatre interventions. In this way, the reliability of the relevant findings regarding the benefits of theatre for infants is limited. Therefore, it is recommended that future research be conducted to determine the exact extent of the impact of infant theatre on individual aspects of infant development. Although a greater body of knowledge is required, based on the existing evidence, the use of infant theatre to support infants' psychosocial development is indicated, although further research is warranted.

Key-words: development; emotional expression; infants; infant theater; interactions

Πίνακας Περιεχομένων

v

.....	i
Ευχαριστίες.....	v
Αφιερώσεις.....	vi
Περίληψη.....	vii
Abstract.....	ix
Πίνακας πινάκων και γραφημάτων.....	xi
Πρόλογος.....	1
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή- Θεωρητικά κείμενα που εντοπίστηκαν για το βρεφικό θέατρο στον 21^ο αιώνα.....	2
Κεφάλαιο 2. Μεθοδολογία.....	3
Κεφάλαιο 3. Οι ανάγκες των βρεφών του 21ου αιώνα.....	4
Κεφάλαιο 4. Από το παιδικό θέατρο στο θέατρο για βρέφη.....	10
Κεφάλαιο 5. Η ιστορία του βρεφικού θεάτρου – Έρευνες που εντοπίστηκαν για το βρεφικό θέατρο στον 21^ο αιώνα.....	11
Κεφάλαιο 6. Η εμπλοκή των αισθήσεων ως δομικός άξονας του βρεφικού θεάτρου.....	14
Κεφάλαιο 7. Η επίδραση του βρεφικού θεάτρου.....	19
Κεφάλαιο 8. Επίλογος.....	22
Βιβλιογραφία.....	24

Πίνακας πινάκων και γραφημάτων

Πίνακας 3.1 Προφίλ ακροατηρίου για παιδιά από τη γέννηση έως τα τρία έτη.....	4
Γράφημα 5.1 Συχνότητα νέων Βρεφικών Θεατρικών Παραγωγών σε παγκόσμια κλίμακα, 1978 – 2014.....	16

Πρόλογος

Είναι γεγονός πως η υφιστάμενη πραγματικότητα και το μέλλον εντός των οποίων θα γεννηθούν και θα αναπτυχθούν οι αυριανοί άνθρωποι διαφέρει σε πολύ μεγάλο βαθμό σε σχέση με την κατάσταση που υπήρχε πριν μερικές δεκαετίες. Ενδεχομένως οι αλλαγές που βίωσε ο κόσμος κατά τα τελευταία 40 χρόνια, σε τεχνολογικό, οικονομικό, δημογραφικό και πολιτικό επίπεδο, να είναι μεγαλύτερες από αυτές που είχε αντιμετωπίσει εδώ και αιώνες. Οι ανάγκες που προκύπτουν για τα βρέφη διαφέρουν επομένως, καθώς οι ανθρώπινες κοινωνίες εξελίσσονται και μεταβάλλονται. Η πανδημία αποτελεί ίσως την κορύφωση όλων αυτών των αλλαγών, οδηγώντας σε ένα πλήρη επαναπροσδιορισμό του εκπαιδευτικού έργου, αλλά και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των παιδιών και των γονέων, καθώς και των παιδιών μεταξύ τους. Ως συναρτήσεις των παραπάνω προκλήσεων, το βρεφικό θέατρο ενδεχομένως να είναι ακόμα πιο σημαντικό για τα βρέφη του σήμερα σε σχέση με τα βρέφη του χθες και ακόμα πιο σημαντικό για τα βρέφη που αύριο σε σχέση με τα βρέφη του σήμερα. Η παρούσα μελέτη βασίζεται σε αυτή τη συλλογιστική, επιχειρώντας να εξετάσει το βρεφικό θέατρο υπό το πρίσμα των πολυάριθμων προκλήσεων που έχουν προκύψει για τα βρέφη του 21^{ου} αιώνα.

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή- Θεωρητικά κείμενα που εντοπίστηκαν για το βρεφικό θέατρο στον 21^ο αιώνα

Ως βρεφικό θέατρο νοείται, σύμφωνα με τον Goldfinger (2011), ένα επαγγελματικό θέατρο με επικεφαλής ενήλικες που παίζουν για κοινό που αποτελείται από μωρά, τα οποία θα πρέπει υποχρεωτικά να συνοδεύονται από γονέα ή ενήλικα συνοδό. Κατά τη διάρκεια μιας παράστασης, τα μωρά συνήθως κάθονται στην αγκαλιά του φροντιστή τους ή σε καροτσάκι και παρακολουθούν ένα έργο - συνήθως διάρκειας 30 έως 45 λεπτών - σχεδιασμένο ειδικά γι' αυτά. Συνεπικουρικά ο Fletcher-Watson (2013) αναφέρει πως τα τελευταία έτη έχουν γίνει συνήθεις οι παραστάσεις για νεογέννητα, με επίκεντρο το δέσιμο και την προσκόλληση, και οι πιο συμμετοχικές παραγωγές που προσκαλούν τα παιδιά να εισέλθουν για λίγο στο χώρο της παράστασης. Τέλος σύμφωνα με το Αγγλικό Βρεφικό Θέατρο Polka Theatre (2013) θα πρέπει να επισημανθεί πως έχουν δημιουργηθεί ακόμη και παραγωγές που απευθύνονται σε έμβρυα και μέλλουσες μητέρες. Σε αυτό το πλαίσιο, έρχονται οι Kapstein and Goldstein (2019) σε σχετική τους δημοσίευση να εξειδικεύσουν αναφέροντας πως υπό τον όρο Βρεφικό Θέατρο θα πρέπει κανείς να αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα θεάτρων, ζωντανών παραστάσεων, χορού, εγκαταστάσεων και συμμετοχικού έργου.

Το βρεφικό θέατρο δεν πρέπει να γίνει αντιληπτό ως έννοια και ως φαινόμενο ως κάτι το στατικό, αλλά ως κάτι το δυναμικό. Το βρεφικό θέατρο εξελίσσεται συνεχώς καθώς μεταβάλλεται η κοινωνία και επαναπροσδιορίζονται οι αναπτυξιακές προκλήσεις που συναντούν τα βρέφη. Ως χαρακτηριστικότερη πρόκληση που συναντάται πλέον αλλά δεν συναντιόταν κατά το παρελθόν μπορεί να θεωρηθεί η πανδημία COVID-19 θέτοντας νέες προκλήσεις, εμπόδια και δυσκολίες που πρέπει να αντιμετωπίζονται (Pelekasis, 2021).

Με βάση τα παραπάνω, στη συγκεκριμένη μελέτη εξετάζεται το βρεφικό θέατρο στον 21^ο αιώνα. Συνεπώς, μελετώνται σε πρώτη φάση οι ανάγκες των βρεφών του 21^{ου} αιώνα, εν συνεχεία προσδιορίζεται το θέατρο και η εφαρμογή αυτού στα βρέφη, παρατίθεται η ιστορική του εξέλιξη, παρουσιάζονται οι προτεινόμενες αισθητηριακές διαστάσεις που οφείλει να ενεργοποιεί το βρεφικό θέατρο και αναλύεται ο αντίκτυπος που αυτό ενδεχομένως να συνεπάγεται για τα βρέφη. Στο τελικό σκέλος πραγματοποιείται προσπάθεια για εξαγωγή κεντρικών συμπερασμάτων από την παρούσα μελέτη.

Κεφάλαιο 2. Μεθοδολογία

Η παρούσα μελέτη βασίστηκε σε θεωρητικού τύπου ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Η αναζήτηση πραγματοποιήθηκε στο Google Scholar, δεδομένου ότι πρόκειται για μια βάση δεδομένων γενικού ενδιαφέροντος (Zientek et al., 2018). Η χρήση μιας βάσης γενικού ενδιαφέροντος κρίθηκε επιβεβλημένη για την κατάληξη σε διαπιστώσεις όσον αφορά την ιστορία και το γενικότερο πλαίσιο εφαρμογής του βρεφικού θεάτρου. Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκε η βάση δεδομένων Pubmed, που συνιστά μια βάση βιοϊατρικών μελετών, με στόχο τον εντοπισμό δεδομένων ως προς τις επιδράσεις του βρεφικού θεάτρου στην ανθρώπινη ανάπτυξη (Falagas et al., 2008). Κατά συνέπεια, χρησιμοποιήθηκαν δύο διαφορετικές βάσεις δεδομένων για την υποστήριξη της μελέτης.

Η διαδικασία αναζήτησης δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ενός συνδυασμού από λέξεις κλειδιά κοινού και για τις δύο βάσεις. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε ο συνδυασμός: «infant theater» OR «infant drama» OR «toddler drama» OR «baby theater» OR «theater for infants» OR «theater for toddlers» OR «theater for babies». Ενδεχομένως ορισμένα από τα παραπάνω key-words να μην ήταν ιδιαίτερα εύστοχα. Ωστόσο, προτιμήθηκε η χρήση ενός μεγάλου αναλογικά φάσματος από key-words, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα παράλειψης κάποιας δημοσίευσης που θα ήταν χρήσιμο να ενσωματωθεί στη μελέτη.

Ως προς τα χρονικά κριτήρια της αναζήτησης και το είδος της αναζήτησης (π.χ. για άρθρα ανασκόπησης ή μελέτες παρέμβασης), δεν τέθηκαν σχετικοί περιορισμοί. Ειδικότερα, θεωρήθηκε ότι σε περίπτωση χρήσης σχετικών κριτηρίων θα ελαχιστοποιούταν ο αριθμός μελετών που θα εντοπίζονταν και πως θα παραλείπονταν ουσιώδεις πληροφορίες. Ως εκ τούτου, αποφεύχθηκε η χρήση τέτοιου τύπου κριτηρίων.

Κεφάλαιο 3. Οι ανάγκες των βρεφών του 21ου αιώνα

Οι ανάγκες των βρεφών του σήμερα μπορούν να διακριθούν σε αυτές που είναι συνάρτηση των παραδοσιακών αναγκών των βρεφών και σε αυτές που έχουν προκύψει ως συνάρτηση δυναμικών της σύγχρονης εποχής. Ως προς τις παραδοσιακά γνωστές ανάγκες, σύμφωνα με τα όσα αναφέρει ο Fletcher - Watson (2014) σε σχετική του δημοσίευση, το κοινό του Βρεφικού Θεάτρου και τα ποιοτικά ανά ηλικία χαρακτηριστικά του είναι αυτό που εμφανίζεται στον ακόλουθο Πίνακα.

Πίνακας 2.1 Προφίλ ακροατηρίου για παιδιά από τη γέννηση έως τα τρία έτη

Ηλικία	Νοητικές Ικανότητες	Φυσικές Ικανότητες	Κοινωνικές Ικανότητες
Γέννηση - 3 Μηνών	Αντανακλαστικά γαντζώματος - οπτική οξύτητα που πλησιάζει το όριο ενηλίκων, οπτική σταθεροποίηση και παρακολούθηση - ανταπόκριση στους ήχους, έλξη από πηγές φωτός, φωνητική έκφραση / γουργουρητό	Ανάπτυξη ελέγχου τόσο της Κεφαλής όσο και των ώμων - σπασμωδική κάμψη των δακτύλων, των χεριών και πόδια	Προσκόλληση / συντονισμός με τον πρώτο φροντιστή - χαμόγελο κοινωνικοποίησης στις έξι εβδομάδες - σκόπιμη οπτική επαφή - μίμηση / φωνητική ανταπόκριση
3 - 6 Μηνών	Όραση, ακοή και αναπνοή εκλεπτυσμένη- έναρξη του συντονισμού χεριών & ματιών και σκόπιμο γάντζωμα / χειρισμός, συντονισμένη φώνηση, διερευνητικό φωνητικό παιχνίδι, πρωτο-συνομιλίες και απαντήσεις σε Motherese	Καλός έλεγχος του επάνω μέρους του σώματος, υποστηριζόμενο κάθισμα - αναποδογύρισμα, παιχνίδι με τα δάχτυλα	Προσμονή προβλέψιμων / επαναλαμβανόμενων γεγονότων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα πρόσωπα - φωνητική απόκριση σε οικείες φωνές / πρόσωπα - αναδύεται η περηφάνεια και η ντροπή
6 - 12 Μηνών	Οπτική μνήμη για κρυμμένα αντικείμενα, χειρισμός πολλαπλών αντικειμένων. Κατανόηση της δράσης και των ανασταλτικών λέξεων ("πάνω" / "όχι")- η φλυαρία γίνεται η πρώτη του λέξη - ποικίλες φωνητικές εκφράσεις με δύο συλλαβές	Εξαιρετικός έλεγχος του άνω σώματος και στήριξη του βάρους στα πόδια, στέκεται και αναπηδά - μπορεί να τραβήξει για να σταθεί, ανεξάρτητο κάθισμα, μπουσουλήμα.	Απαρχές εστιασμένης προσοχής σε ανθρώπους ή αντικείμενα, απολαμβάνει τα παιχνίδια. Άγχος αποχωρισμού, πρώιμη κατανόηση της μονιμότητας των αντικειμένων και αναγνώριση συναισθημάτων, Διαρκής προσοχή πάνω από ένα λεπτό

12 - 18 Μηνών	Αναγνώριση του χώρου, οπτική μνήμη και κατανόηση της λειτουργίας των πραγμάτων, άδειασμα / γέμισμα, αυξανόμενη ακουστική αναγνώριση εντολών και ονομάτων αντικειμένων, συνδυασμός ήχων και χειρονομιών	Γενικός έλεγχος των άκρων και επαύξηση της κινητικότητας, ισορροπία, περπάτημα, χρήση και των δύο χεριών ταυτόχρονα, πλήρης λαβή, ρήψη αντικειμένων με το χέρι, ανάδυση της ετεροχειρίας, δείχνει προς ένα πρόσωπο ή αντικείμενο	Περιέργεια που μειώνει την επανάληψη, περισσότερη λεπτομέρεια, εκμάθηση του δικού του ονόματος, κατάκτηση ομιλίας έστω και με μονές λέξεις, ικανότητα διάκρισης λανθασμένων νοτών
18 Μηνών - 2 Ετών	Η αντίληψη των μορφών γίνεται ολοένα και πιο εκλεπτυσμένη - απάντηση σε λεκτικές παρακλήσεις, αναδυόμενη χρήση γραμματικών κανόνων και λεξιλογίου (20 λέξεις στους 18 μήνες, 200 λέξεις στους 21 μήνες) με δύο λέξεις	Τρέχουν, κλωτσούν σκαφαλώνουν, κουβαλούν αντικείμενα	Απολαμβάνουν ομοιοκαταληξίες και τραγούδια και αρχίζουν να συμμετέχουν σε αυτά. Επαύξηση της διάρκειας της προσοχής. Εναλλαγή ανάμεσα στην αυτονομία και την προσκόλληση. Ανάδυση ξεσπασμάτων θυμού. Απαρχή παιχνιδιών ρόλου
2 - 3 Ετών	Συνδυασμός αντικειμένων με βάση το σχήμα, το μέγεθος ή το χρώμα. Ανάδυση λεπτής κινητικότητας. Γύρισμα σελιδών. Χειρισμός ενσφηνωμάτων. Χτίσιμο πύργων. Επαύξηση εννοιολογικής ικανότητας. Χρήση αριθμών. Έκρηξη εκμάθησης λεξιλογίου (έως	Πηδούν. Ανεβοκατεβαίνουν σκάλες αυτόνομα. Στέκονται στις μύτες	Αναδύεται η θεωρία του Νου (αντλαμβάνονται τον τρόπο σκέψης και τις απόψεις τρίτων). Στοργή, περιέργεια, ζήλεια. Προσποίηση πως ένα αντικείμενο συμβολίζει κάτι άλλο. Πολύ ζωντανό παιχνίδι ρόλων. Αναδυόμενη αφήγηση ως μέσον αυτοέκφρασης

Πηγή: Fletcher - Watson, B. (2014) [Μετάφραση: Ελένη Ανδρέου]

Με βάση τα παραπάνω, η ανάπτυξη των βρεφών διαφοροποιείται ως συνάρτηση της ηλικίας τους και ως συνάρτηση των ικανοτήτων που εξετάζονται. Σε γενικές γραμμές, υπάρχουν τριών ειδών οι ικανότητες, οι νοητικές, οι φυσικές και οι κοινωνικές.

Για την κατανόηση των ενδεχόμενων επιδράσεων του βρεφικού θεάτρου είναι επιβεβλημένη η αναφορά στις ανάγκες που διακρίνουν τα βρέφη στη σύγχρονη εποχή. Οι ανάγκες που διακρίνουν τη βρεφική ανάπτυξη είναι σε γενικές γραμμές συνάρτηση τριών ιστορικών φάσεων από τις οποίες διήλθε η ανθρωπότητα, που επηρέασαν αρνητικά την οικογενειακή δομή και το ρόλο των γονέων έναντι των παιδιών. Η πρώτη ιστορική φάση αφορά την αγροτική οικονομία. Στην εποχή αυτή η οικονομική και κοινωνική οργάνωση των ανθρώπων πραγματοποιούνταν σε μικρές ομάδες. Η εκπαίδευση συχνά λάμβανε χώρα

από πλευράς των ίδιων των γονέων, ακόμα μάλιστα και αν το κράτος είχε έναν υποστηρικτικό ρόλο μέσω ενός θεσμικού εκπαιδευτικού συστήματος. Στόχος ήταν επομένως η ηθική διάπλαση των ατόμων της επόμενης γενιάς και η μεταβίβαση πρακτικών γνώσεων και δεξιοτήτων προς αυτούς (Thiel & Masters, 2014).

Η δεύτερη φάση αφορά την βιομηχανική κοινωνία. Η βασική διάκριση της βιομηχανικής κοινωνίας σε σχέση με την αγροτική οικονομία αφορά τον φυσικό χώρο στον οποίο λαμβάνει χώρα η εργασία. Ενώ στην αγροτική οικονομία η εργασία πραγματοποιούταν στο σπίτι-αγρόκτημα, στη βιομηχανική κοινωνία η εργασία άρχισε να λαμβάνει χώρα εντός διαφορετικών χώρων και πλαισίων, όπως τα εργοστάσια. Αυτό είχε οπωσδήποτε ως αποτέλεσμα ο γονέας να απομακρυνθεί από το σπίτι και να είναι πιο δύσκολη η υποστήριξη της ανατροφής του παιδιού. Μάλιστα, μία άλλη σημαντική διάκριση αφορά και την εργασία από πλευράς και των δύο γονέων. Ενώ σε παλαιότερες εποχές ήταν κυρίαρχη η εργασία από πλευράς μόνο του πατέρα και όχι της μητέρας, στη βιομηχανική κοινωνία η ισότητα των φύλων οδήγησε σε ταυτόχρονη εργασία από τον πατέρα και τη μητέρα. Ο χρόνος που μπορούσαν επομένως να δαπανούν για την υποστήριξη της ανατροφής των παιδιών περιορίστηκε. Συνεπώς, δεν πρόκειται μόνο για ένα διαφορετικό μοντέλο οικονομικής οργάνωσης, αλλά και για ένα διαφορετικό οικογενειακό μοντέλο, με σημαντική διαφοροποίηση στην υποστήριξη των παιδιών σε σύγκριση με το παρελθόν (Thiel & Masters, 2014).

Ύστερα από τη βιομηχανική κοινωνία, παρατηρήθηκε η μετάβαση της ανθρωπότητας στην κοινωνία της πληροφορίας, γνωστή και ως μετα-βιομηχανική κοινωνία, όπου η εργασία μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή συνιστά κατεξοχήν τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος παράγει τα προς το ζην. Δεδομένου ότι η συγκεκριμένη φάση της ανθρωπότητας είναι σε εξέλιξη και πως η μετα-βιομηχανική κοινωνία οριοθετείται σε γενικές γραμμές από το 1990 και ύστερα, δηλαδή από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού και ύστερα, δεν είναι απόλυτα σαφείς οι προκλήσεις που συναντούν τα βρέφη και τα παιδιά στη διάρκεια αυτής και, κυρίως, η επίδραση αυτών στην ανάπτυξή τους κατά μήκος της ζωής. Ωστόσο, μέχρι στιγμής φαίνεται να υπάρχουν ορισμένες σημαντικές προκλήσεις, που καθορίζουν τις εκπαιδευτικές και γενικότερα τις υποστηρικτικές ανάγκες των βρεφών (Thiel & Masters, 2014).

Μία πρώτη πρόκληση που παρατηρείται έχει να κάνει με το αν και οι δύο γονείς μπορούν να υποστηρίξουν την ανατροφή του παιδιού, αλλά και με τους λόγους για τους οποίους κάτι τέτοιο ενδεχομένως να μη λαμβάνει χώρα. Κατά μήκος του χρόνου παρατηρείται μία πολύ μεγάλη αύξηση των διαζυγίων, αλλά και πάρα πολλές μητέρες οι

οποίες δεν προχωρούν ποτέ σε γάμο. Τα παιδιά είναι πλέον αρκετά σύνηθες να μεγαλώνουν εκτός του τυπικού οικογενειακού πλαισίου. Στην περίπτωση μάλιστα κατά την οποία οι μητέρες δεν προχωρούν στη σύναψη γάμου, είναι αρκετά συχνή η μονογονεϊκότητα από την έναρξη της ζωής. Δεδομένου ότι οι μητέρες αυτές ταυτόχρονα πρέπει να εργάζονται για να υποστηρίξουν τις ίδιες και τα παιδιά τους, ο κίνδυνος παραμέλησης αυξάνεται σε σημαντικό βαθμό (Cerezo et al., 2013).

Μία δεύτερη πρόκληση για την ανατροφή των βρεφών έχει να κάνει με τις σύγχρονες τεχνολογίες. Είναι γεγονός πως στον λεγόμενο πολιτισμό της οθόνης τα βρέφη έρχονται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό σε επαφή με σχετικές τεχνολογικές συσκευές, όπως τα κινητά τηλέφωνα και τα tablet. Αν και ακόμα δεν έχουν διαπιστωθεί οι μακροπρόθεσμες επιδράσεις αυτού του φαινομένου, έχουν εκφραστεί σημαντικοί προβληματισμοί ως προς το κατά πόσο οι τεχνολογικές αυτές συσκευές βοηθούν την ανάπτυξη των βρεφών. Μάλιστα, έχουν εκφραστεί ανησυχίες ακόμα και για την ενδεχόμενη αρνητική επίδραση των συσκευών αυτών στην όραση των βρεφών (Yang et al., 2020). Ο τεχνολογικός πολιτισμός συνεπάγεται επομένως επιπρόσθετες προκλήσεις για τη νοητική, την κοινωνική και την φυσική ανάπτυξη των βρεφών.

Μία τρίτη πρόκληση έχει να κάνει με την αύξηση της συχνότητας των ειδικών μαθησιακών και αναπτυξιακών αναγκών κατά μήκος χρόνου. Η χαρακτηριστικότερη τέτοια διαταραχή είναι η διαταραχή φάσματος του αυτισμού, που η συχνότητα της έχει αυξηθεί σε σημαντικό βαθμό κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Αν και ως ένα βαθμό κάτι τέτοιο παρατηρείται λόγω μεταβολών στα διαγνωστικά κριτήρια και λόγω μεγαλύτερης προσέλευσης των γονέων στις υπηρεσίες υγείας για διάγνωση της διαταραχής, είναι αδιαμφισβήτητο πως υπάρχει και μία σημαντική αύξηση των πραγματικών περιστατικών που σχετίζονται με τη διαταραχή (Salari et al., 2022). Τα βρέφη του σήμερα αντιμετωπίζουν επομένως αναπτυξιακές προκλήσεις σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό σε σύγκριση με τα βρέφη του παρελθόντος, έχοντας έτσι επιπρόσθετες υποστηρικτικές ανάγκες.

Τέλος, μία πολύ βασική αλλαγή που αρχίζει να γίνεται ευρέως αντιληπτή κατά τα τελευταία χρόνια έχει να κάνει με το βαθμό στον οποίο τα βρέφη του σήμερα αντιμετωπίζουν σημαντικές κρίσεις. Όσον αφορά τις κρίσεις στην κοινωνία της πληροφορίας, χαρακτηριστική είναι η προσέγγιση των Thiel and Masters (2014), που αναφέρθηκαν στη σύντμηση του ιστορικού χρόνου. Όπως αναφέρουν, σε παλαιότερες εποχές ενδεχομένως οι μεταβολές και οι εξελίξεις που παρατηρούνται στη σημερινή κοινωνία να απαιτούσαν δεκαετίες ή και αιώνες. Ως συνάρτηση των λιγότερο έντονων

αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ανθρώπων, η ιστορική εξέλιξη λάμβανε χώρα με μικρότερη ταχύτητα και οι κρίσεις που αντιμετώπιζε ο εκάστοτε άνθρωπος στη ζωή του ήταν οπωσδήποτε λιγότερες σε σύγκριση με αυτές που αντιμετωπίζει ο μέσος άνθρωπος σήμερα. Τα βρέφη του σήμερα θα ζήσουν επομένως σε ένα κόσμο διαρκώς αυξανόμενων κρίσεων.

Η πανδημία COVID-19 αποτελεί την χαρακτηριστικότερη περίπτωση κρίσης που αντιμετωπίζουν τα σύγχρονα βρέφη. Ήδη από την πρώιμη φάση της πανδημίας, αναδύθηκε από πλευρά ψυχολόγων ένας σημαντικός προβληματισμός ως προς το κατά πόσο η πανδημία παρεμποδίζει την υγιή ανάπτυξη των βρεφών. Ειδικότερα, υπήρξαν δύο σχετικά σημεία προβληματισμού και συνακόλουθα επιχειρήματα. Το πρώτο σημείο προβληματισμού έχει να κάνει με τον περιορισμό των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στα βρέφη και στα παιδιά. Είναι γεγονός πως η πανδημία οδήγησε σε μία ολοκληρωτική αναστολή του εκπαιδευτικού έργου. Συνεπώς, οι αλληλεπιδράσεις των παιδιών στα πλαίσια όπου συνήθως αλληλεπιδρούσαν, όπως οι σταθμοί προσχολικής αγωγής, περιορίστηκαν. Δεδομένου ότι οι αλληλεπιδράσεις αυτές είναι αναγκαίες για την αξιοποίηση της κρίσιμης περιόδου της ανάπτυξης, έχει εκφραστεί ένας σημαντικός προβληματισμός ως προς τις μακροπρόθεσμες επιδράσεις της πανδημίας στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των βρεφών (Pelekasis, 2021).

Ο δεύτερος σημαντικός προβληματισμός έχει να κάνει με τη χρήση μάσκας. Τα βρέφη έχουν ανάγκη τη βλεμματική επαφή για να μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα συναισθήματα. Στα πρώτα αναπτυξιακά στάδια ο άνθρωπος αναπτύσσει τη συναισθηματική του νοημοσύνη όχι μόνο μέσω του λόγου και της επικοινωνίας με τους υπόλοιπους, αλλά και μέσω των εξελκτικών επικοινωνιών. Η χρήση μάσκας από τους ενήλικες παρεμπόδισε συνεπώς σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα εξωλεκτικής επικοινωνίας από πλευράς των βρεφών. Στο πλαίσιο αυτό, έχει αναπτυχθεί ένας σημαντικός προβληματισμός όσον αφορά την ανάπτυξη σημαντικών διαταραχών στο μέλλον, που σχετίζονται με την ανεπάρκεια συναισθηματικής νοημοσύνης λόγω της πανδημίας. Για παράδειγμα, έχει εκφραστεί ένας σημαντικός προβληματισμός ως προς την αύξηση της συχνότητας της σχιζότυπης διαταραχής της προσωπικότητας στο μέλλον, αφού αυτή σχετίζεται με την παρεμποδιζόμενη λόγω της χρήσης μάσκας ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των βρεφών (Pelekasis, 2021).

Σε κάθε περίπτωση, η πανδημία δεν συνιστά τη μονή πρόκληση που αναμενόμενα αντιμετωπίζουν τα βρέφη του 21^{ου} αιώνα. Η πιο βασική πρόκληση που αναμένεται να αντιμετωπίσουν τα βρέφη, αλλά και γενικότερα η ανθρωπότητα, στον 21^ο αιώνα είναι η

κλιματική αλλαγή. Η κλιματική αλλαγή φαίνεται να συνδέεται σε σημαντικό βαθμό με σημαντική μεταβολή στο βάρος των νεογέννητων βρεφών, έχοντας έτσι μία αρνητική επίδραση στη σωματική και η γενικότερη ανάπτυξή τους (Grace et al., 2015).

Ως συνάρτηση όλων των ανωτέρω, φαίνεται ότι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα βρέφη στην κοινωνία της πληροφορίας είναι πολυάριθμες και οπωσδήποτε διαφορετικές σε σχέση με αυτές που αφορούσαν τα βρέφη κατά το παρελθόν. Συνεπώς, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα χρήσης νέων μέσων για την προώθηση της υγιούς ανάπτυξης των παιδιών σε ένα περιβάλλον διαρκώς αυξανόμενων απειλών.

Κεφάλαιο 4. Από το παιδικό θέατρο στο θέατρο για βρέφη

Το παιδικό θέατρο ανήκει λίγο ή πολύ στις ζωές όλων των παιδιών, κατευθυντήριο ρόλο σε αυτό έχουν οι γονείς και το σχολικό περιβάλλον. Αρκετοί γονείς εντάσσουν το θέατρο ή θεατρικό παιχνίδι στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα των παιδιών τους, ως μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Ως ένα μέσο δημιουργικής απασχόλησης ή ποιοτικού χρόνου μεταξύ των μελών της οικογένειας. Από την άλλη πλευρά το σχολείο, οργανώνει εκδρομές σε θέατρα έτσι ώστε να δώσει το ερέθισμα σε όλα τα παιδιά ακόμα και σε εκείνα που δεν μπορούν να το παρακολουθήσουν με την οικογένεια τους. Μέσω αυτού, καλλιεργείται η ενσυναίσθηση των παιδιών, η βιωματική παρακολούθηση γεγονότων που έχουν διδαχτεί σε μια σχολική αίθουσα αλλά μπορούν να το δουν ζωντανά να εξελίσσεται μπροστά τους μέσω των ηθοποιών. Η ανάπτυξη της προσοχής τους είναι απαραίτητη για να αντιληφθούν τα μηνύματα κάθε παράστασης γιατί κατά βάση κάθονται και παρακολουθούν με ελάχιστη συμμετοχή, μόνο όταν κρίνεται απαραίτητο από την πλοκή της παράστασης. Με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο όμως τα παιδιά ηλικίας 5 ετών και άνω θα παρακολουθήσουν πιο συχνά μια θεατρική παράσταση. Τα πιο μικρά παιδιά όμως, τα βρέφη, μπορούν να έρθουν σε επαφή με το θέατρο μόνο από την πλευρά της οικογένειας καθώς εκείνη έχει την αποκλειστική ευθύνη τους. Γονείς που αγνοούν την ύπαρξη βρεφικών παραστάσεων ή δεν έχουν χρόνο να αφιερώσουν σε αυτό το κομμάτι στερούν από τα βρέφη τους μια πηγή ερεθισμάτων και ανάπτυξης.

Ως προς το περιεχόμενό του, το βρεφικό θέατρο είναι σε μεγάλο βαθμό διαδραστικό. Κυρίαρχο ρόλο στο βρεφικό θέατρο έχουν οι παρακάτω δραστηριότητες (Γκόγκου και συν., 2018):

- 1) Αισθητηριακές ασκήσεις, όπου τα βρέφη έρχονται σε επαφή με διαφορετικές θερμοκρασίες, γεύσεις, μυρωδιές κ.α.
- 2) Ασκήσεις παρατηρητικότητας, όπου επιχειρείται η διέγερση της αντίληψης και της προσοχής των βρεφών.
- 3) Ασκήσεις ανάπτυξης της κίνησης, όπως η ελεύθερη κίνηση ως αντίδραση έναντι ερεθισμάτων, η οποία προοδευτικά μπορεί να γίνεται κατευθυνόμενη με βάση μια συγκεκριμένη συνθήκη.
- 4) Παιχνίδια φαντασίας και μεταμορφώσεων, όπου λαμβάνουν χώρα ελεύθερες μεταμφιέσεις.
- 5) Παιχνίδια με μάσκα, όπου διαμορφώνονται μορφές που ενεργοποιούν τον συναισθηματικό κόσμο των βρεφών.

Κεφάλαιο 5. Η ιστορία του βρεφικού θεάτρου – Έρευνες που εντοπίστηκαν για το βρεφικό θέατρο στον 21^ο αιώνα

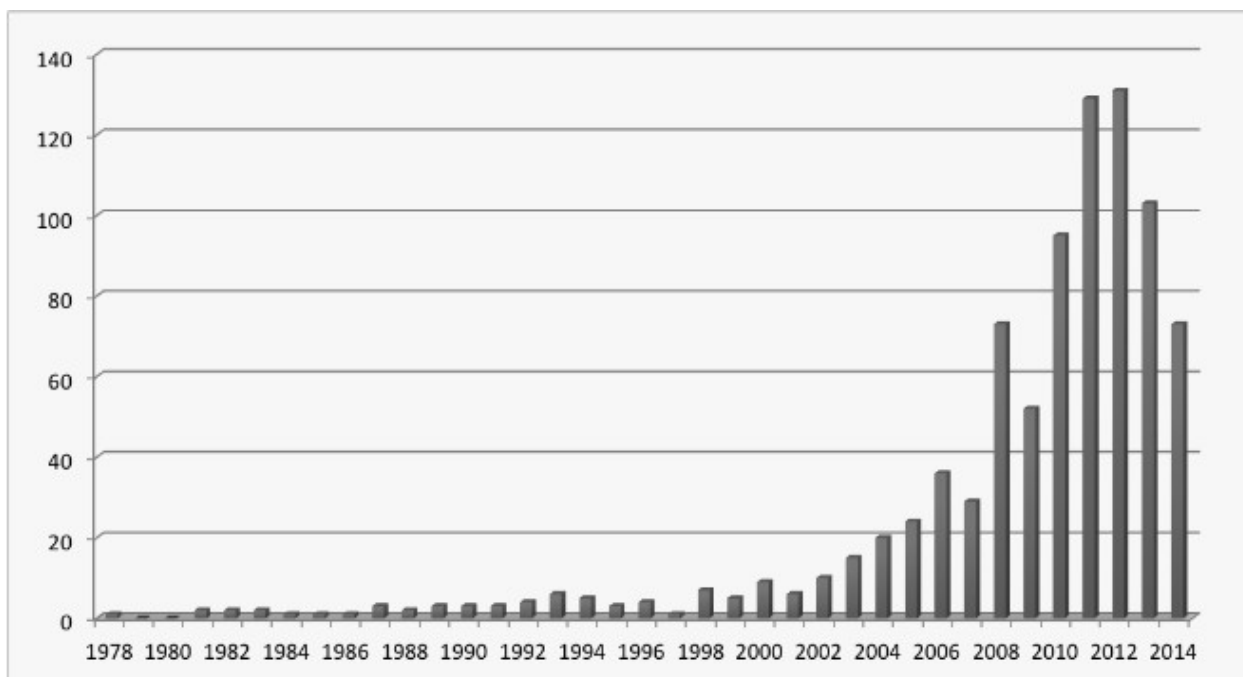
Σύμφωνα με τον Fletcher - Watson (2016), η ιστορία του βρεφικού θεάτρου στη σύγχρονη του μορφή εκκινεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί πως πρώιμες μορφές αυτού απαντώνται στην παγκόσμια θεατρική ιστορία ήδη από την Βικτωριανή περίοδο. Συγκεκριμένα, στην Αγγλία την περίοδο αυτή ήταν ήδη αποδεκτά τα βρέφη σε παραστάσεις θεάτρου, ακόμη και εάν δεν ήταν σχεδιασμένες για αυτά αποκλειστικά. Μάλιστα, σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στην εφημερίδα της εποχής την Lewiston Daily Sun (1902) κάποια θέατρα, που ανήκαν στο Women's Theatre Movement, άρχισαν να παρέχουν ένα καλά εξοπλισμένο παιδικό δωμάτιο, με κούνιες και καμαριέρα, ώστε οι μητέρες να μπορούν να φέρνουν τα μωρά τους στην απογευματινή παράσταση και να είναι ελεύθερες να την απολαύσουν. Παρόλα αυτά, δεν ήταν λίγοι οι ιδιοκτήτες θεάτρων της εποχής που θεωρούσαν πως παιδιά κάτω των τριών ετών δεν θα έπρεπε να επιτρέπεται να εισέρχονται σε χώρους θεάτρου ένεκα του ότι ήταν εξαιρετικά θορυβώδη.

Η περίοδος κατά την οποία άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους θέατρα αποκλειστικά για παιδιά ήταν στη μεν Μεγάλη Βρετανία περίπου την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου με την προσπάθεια των Harriet Finlay - Johnson and Henry Caldwell Cook (Bolton, 1999) στις δε ΗΠΑ επίσης κοντά στην περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου με την προσπάθεια του Winifred Ward (Ward, 1950). Στη δε Νεοβικτωριανή περίοδο μετά το 1920, σύμφωνα με τον Reason (2010), έγινε αντιληπτή η ανάγκη ούτως ώστε τα βρέφη και τα παιδιά, ως αθώα που είναι, να λαμβάνουν ηθική μόρφωση και έτσι να αναπτυχθεί το επιμορφωτικό παιδικό θέατρο. Το 1943, σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζει σε σχετική του δημοσίευση ο Slade (1955), δημιουργήθηκε το πρώτο επαγγελματικό Εκπαιδευτικό Θέατρο (Theatre in Education – TiE) με την ονομασία Peter Slade's Pear Tree Players, που έδινε παραστάσεις σε σχολεία και σε κέντρα νεότητας.

Στη σύγχρονη μορφή του ήτοι ως Βρεφικό Θέατρο κατά τον Fletcher - Watson (2016) εμφανίστηκε στην Ευρώπη μόλις το 1978 με εκφραστές στη Μεγάλη Βρετανία τις εξής θεατρικές εταιρείες: α) Theatre Kit και β) Oily Cart. Στην αυτή διαπίστωση πως το βρεφικό θέατρο είναι πρακτικά ένας θεσμός που ιδρύθηκε αποκλειστικά στην Ευρώπη συμφωνεί και ο van de Water (2012) αναφέροντας, μάλιστα, σε σχετική του δημοσίευση πως στο κοινό των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής ο θεσμός έκανε την εμφάνισή του στις αρχές της δεκαετίας του 2000.

Η δε οπτικοποίηση της συχνότητας εμφάνισης νέων Βρεφικών Θεατρικών Παραγωγών σε παγκόσμια κλίμακα από το εναρκτήριο έτος εμφάνισης του 1978 έως και το έτος 2014 δείχνει πως τα έτη κορύφωσης ήταν μετά το 2006 με το 2011 να έχουν φθάσει τις 128 και το 2012 τις 132.

Γράφημα 5.1 Συχνότητα νέων Βρεφικών Θεατρικών Παραγωγών σε παγκόσμια κλίμακα, 1978 – 2014

Πηγή: Fletcher - Watson (2016).

Γενικότερα, υπήρξε κατά τις τελευταίες δεκαετίες ένας σημαντικός προβληματισμός σχετικά με τη χρησιμότητα του Θεάτρου για τα Πρώιμα Χρόνια, εν μέρει επειδή οι πρώτες παραστάσεις δεν ήταν προσαρμοσμένες στις ανάγκες των πολύ μικρών παιδιών, τα οποία θεωρούνταν δύσκολο κοινό. Όμως η πιο πρόσφατη αναπτυξιακή έρευνα και τα νευροεπιστημονικά ευρήματα έχουν αναθεωρήσει αυτές τις στρεβλές παραδοχές. Τα τελευταία χρόνια το πεδίο εφαρμογής του βρεφικού θεάτρου έχει διευρυνθεί, ώστε να συμπεριλάβει νεαρά ακροατήρια με αυτισμό και άλλες γνωστικές αναπηρίες (Cowley et al., 2020).

Οι εξελιγμένες ικανότητες των βρεφών να ενσωματώνουν τον κόσμο μέσω των αισθήσεών τους έχουν αιτιολογήσει αυτό το νέο κοινό για τις παραστατικές τέχνες. Το 2002, η Oily Cart Theater Company στο Λονδίνο ανέβασε μια παράσταση για ένα κοινό πολύ μικρών παιδιών ηλικίας από 6 μηνών έως 2 ετών. Έκτοτε, άλλες θεατρικές εταιρείες

σε όλο τον κόσμο έχουν αναπτύξει τις λεγόμενες « παραστάσεις Baby Theater », που απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας από 2 εβδομάδων έως περίπου 2 ετών. Οι χώρες αυτές περιλαμβάνουν τη Νέα Ζηλανδία τον Καναδά, τη Νότιο Αφρική, τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Αυστραλία και πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Κάθε θέατρο αναπτύσσει τη δική του μοναδική παράσταση και χορογραφία, με αποτέλεσμα να πρόκειται για ένα πεδίο με αξιοσημείωτη ετερογένεια και διαφορές, χωρίς κάποιο κεντρικό σχεδιασμό και τάσεις σε παγκόσμιο ή και εθνικό επίπεδο (Cowley et al., 2020).

Στην Ελλάδα, το θέατρο φαίνεται πως επί του παρόντος εφαρμόζεται σε σημαντικό βαθμό στη βρεφική ηλικία. Ιδιαίτερα διαφωτιστική είναι μια σχετική μελέτη σε ένα δείγμα 103 βρεφονηπιοκόμων στην Ελλάδα, όπου εξετάστηκε, μεταξύ των άλλων, η χρήση του βρεφικού θεάτρου. Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε επομένως για την διερεύνηση του βαθμού στον οποίο το βρεφικό θέατρο στην χώρα μας, εξετάζοντας τις απόψεις των βρεφονηπιοκόμων, ως κατεξοχήν αρμόδιων επί του ζητήματος. Η μελέτη αυτή ήταν ποσοτική και τα δεδομένα αναλύθηκαν μέσω περιγραφικής στατιστικής, επιχειρώντας τη μελέτη του βαθμού στον οποίο χρησιμοποιείται το βρεφικό θέατρο. Όπως διαπιστώθηκε, 88 συμμετέχοντες δήλωσαν πως χρησιμοποιούν το βρεφικό θέατρο 2-3 φορές την εβδομάδα, 10 συμμετέχοντες πως το χρησιμοποιούν καθημερινά και μόλις 5 συμμετέχοντες πως δεν το χρησιμοποιούν καθόλου. Κατά συνέπεια, μέσω της συγκεκριμένης μελέτης φαίνεται πως στην Ελλάδα το βρεφικό θέατρο αποτελεί βασικό πυλώνα των παρεμβάσεων από πλευράς των βρεφονηπιοκόμων (Καραμπάτη και συν., 2022). Πέραν ωστόσο από τη συγκεκριμένη μελέτη, η οποία είναι μάλιστα αρκετά πρόσφατη, δεν αναδεικνύονται άλλες σχετικές μελέτες, οδηγώντας σε ένα σχετικό βιβλιογραφικό κενό, που οφείλει να καλυφθεί.

Κεφάλαιο 6. Η εμπλοκή των αισθήσεων ως δομικός άξονας του βρεφικού θεάτρου

Το βρεφικό θέατρο διαφοροποιείται οπωσδήποτε σε σχέση με το θέατρο για ενήλικες. Η βασική διαφορά αφορά την πλήρη εμπλοκή των αισθήσεων των βρεφών. Δεδομένου ότι η γνωστική ανάπτυξη των βρεφών είναι ακόμα μικρή, απαιτείται να υπάρχουν πολλαπλές διαφορετικές πηγές πρόσληψης πληροφοριών, ώστε να κατανοούν όσο το δυνατόν περισσότερο για την θεατρική παράσταση που παρουσιάζεται.

Η πρώτη αίσθηση αφορά την όραση. Έχει υποστηριχθεί ότι η όραση είναι η πιο σημαντική από τις αισθήσεις για τους ενήλικες (Sinnott et al., 2007). Ωστόσο, αυτό μπορεί να μην ισχύει για τα μικρά βρέφη. Οι οπτικές ικανότητες των νεογνών διαφέρουν από εκείνες των ενηλίκων (Hainline, 1998) με περιορισμένες λειτουργίες, όπως οι ικανότητες σάρωσης, η ευαισθησία στην αντίθεση, η αντίληψη του βάθους και η διάκριση χρωμάτων. Η οπτική οξύτητα ενός νεογέννητου θεωρείται ότι είναι μεταξύ 10 και 30 φορές φτωχότερη από εκείνη ενός ενήλικα (Slater, 2002). Τα νεογέννητα έχουν περιορισμένη εστίαση και μπορούν να εστιάσουν μόνο σε κοντινή απόσταση (περίπου η απόσταση από το στήθος της μητέρας στο πρόσωπό της). Η εστίαση βελτιώνεται κατά τα πρώτα 2-3 χρόνια της ζωής, ώστε να φθάσει τη φυσιολογική όραση 20/20.

Η αντίληψη των χρωμάτων είναι επίσης διαφορετική για ένα νεογέννητο και μελέτες δείχνουν ότι η ικανότητά τους είναι εξαιρετικά φτωχή στα αρχικά στάδια (Adams & Courage, 1998). Μπορούν να ανιχνεύσουν το φως και το σκοτάδι, αλλά όχι όλα τα χρώματα, αν και, μέχρι τους 3 μήνες, τα περισσότερα βρέφη θα έχουν αναπτύξει κάποια χρωματική όραση (Brown, 1990). Η ικανότητα αντίληψης των χρωμάτων συνεχίζει να βελτιώνεται μέχρι να επιτευχθεί η ικανότητα των ενηλίκων γύρω στους 6 μήνες (Slater, 2002). Οι Adams et al. (1994) έδειξαν ότι τα νεογέννητα βρέφη έχουν την ικανότητα να διακρίνουν μεταξύ του κόκκινου και του λευκού, αλλά όχι μεταξύ του λευκού και άλλων χρωμάτων.

Μελέτες έχουν δείξει ότι τα βρέφη ηλικίας μόλις 9 λεπτών θα στρέψουν το κεφάλι και τα μάτια τους σημαντικά περισσότερο για να ακολουθήσουν ένα ερέθισμα που μοιάζει με πρόσωπο σε σχέση με μια άλλη εικόνα, γεγονός που υποδηλώνει μια έμφυτη προτίμηση για εικόνες που μοιάζουν με πρόσωπο (Slater & Quinn, 2001). Τα πρόσωπα και οι εικόνες που μοιάζουν με πρόσωπα είναι σημαντικά και πολύπλοκα ερεθίσματα για τα βρέφη σε αυτό το στάδιο της ανάπτυξης. Τα πολύ μικρά βρέφη αντιγράφουν συστηματικά εκφράσεις και κινήσεις του προσώπου που τους παρουσιάζονται από τους γύρω τους,

ακόμη και όταν δεν έχουν ιδέα για το πώς μοιάζει το δικό τους πρόσωπο (Meltzoff & Decety, 2003). Αυτό υποδηλώνει έντονα ότι τα πρόσωπα παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον για τα βρέφη και μαθαίνουν να τα αναγνωρίζουν γρήγορα. Επιπλέον, τα νεογέννητα τείνουν να κοιτάζουν περισσότερο τα πρόσωπα που έχουν αναγνωριστεί από τους ενήλικες ως «ελκυστικά» από εκείνα που έχουν αναγνωριστεί ως «μη ελκυστικά» (Slater et al., 1998).

Οι κινήσεις εντοπισμού με τα μάτια (και το κεφάλι) αναπτύσσονται σταδιακά από τη γέννηση. Τα βρέφη ηλικίας μικρότερης των 2 μηνών δεν είναι σε θέση να παρακολουθούν ομαλά ένα κινούμενο αντικείμενο σε ολόκληρη την τροχιά του. Αντίθετα, ακολουθούν το αντικείμενο κάνοντας μια σειρά από σπασμωδικές κινήσεις των ματιών και του κεφαλιού (Aslin et al., 1981; Bloch & Carchon, 1992). Ορισμένες μελέτες έχουν δείξει ότι αν το αντικείμενο κινείται αρκετά αργά, είναι δυνατή μια ορισμένη ομαλή παρακολούθηση (Shea & Aslin, 1990).

Η ανάπτυξη της όρασης και της αντίληψης κατά τους πρώτους 18 μήνες της ζωής έχει προφανείς επιπτώσεις στον αποτελεσματικό σχεδιασμό θεατρικών σκηνικών και στην πραγματικότητα στην αποτελεσματική απόδοση από τους καλλιτέχνες στην θεατρική αγωγή των βρεφών (Lightfoot et al., 2014). Για παράδειγμα, παρόλο που η συνοχή μεγέθους και σχήματος είναι εγγενής, η μικρή εστιακή απόσταση του νεογνικού ματιού υποδηλώνει ότι τα σκηνικά και ιδίως τα κινητά σκηνικά πρέπει να βρίσκονται κοντά σε κάθε θεατή, όπου είναι δυνατόν. Παρομοίως, θεατρικές στιγμές που λειτουργούν ενάντια στις προσδοκίες (ένα αντικείμενο που εμφανίζεται ξαφνικά ή ψευδαισθήσεις που περιλαμβάνουν μεταμόρφωση) μπορεί να είναι λιγότερο ελκυστικές και συνεπώς λιγότερο αποτελεσματικές δραματικά, αν λαμβάνουν χώρα σε απόσταση μεγαλύτερη από μερικά μέτρα. Η χρησιμοποιούμενη χρωματική παλέτα επηρεάζει επίσης την αντίληψη της θεατρικής εμπειρίας για τα βρέφη και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά το σχεδιασμό σκηνικών.

Η δεύτερη αίσθηση είναι η όσφρηση. Η όσφρηση θεωρείται ότι είναι η πιο ανεπτυγμένη αίσθηση κατά τη γέννηση, με μελέτες που δείχνουν ότι τα μωρά είναι ικανά να επεξεργάζονται πολύπλοκα οσφρητικά ερεθίσματα τις πρώτες ώρες της ζωής τους (Lightfoot et al., 2014). Καθώς ένα νεογνό περνάει σημαντικό χρόνο με κλειστά μάτια, η όσφρηση γίνεται σημαντικό μέσο αναγνώρισης οικείων ανθρώπων και προσανατολισμού με το περιβάλλον του (Feldman, 2011).

Η οσμή έχει αποδειχθεί ότι επηρεάζει τόσο τη συμπεριφορά μας (Bartocci et al., 2000) όσο και τη συναισθηματική μας κατάσταση (Field et al., 2008). Σε γενικές γραμμές,

οι οσμές που γίνονται αντιληπτές ως ευχάριστες θα προκαλέσουν συμπεριφορά προσέγγισης και οι δυσάρεστες οσμές θα προκαλέσουν συμπεριφορά αποφυγής (Bartocci et al., 2000). Μελέτες υποδεικνύουν ότι τα μωρά αναζητούν ορισμένες μυρωδιές για ηδονικούς σκοπούς- με άλλα λόγια, αναζητούν μυρωδιές που τους προσφέρουν ευχαρίστηση (Lightfoot et al., 2014; Sullivan et al., 1991). Σε αντίθεση με τις άλλες αισθήσεις, η αίσθηση της όσφρησης δεν αμβλύνεται κατά τη διάρκεια του ύπνου και έρευνες έχουν δείξει ότι ένα μωρό θα δείξει προτίμηση προς μια οικεία οσμή είτε είναι ξύπνιο είτε κοιμάται (Sullivan et al., 1991). Αυτό υποδηλώνει, ίσως παραδόξως, ότι όταν χρησιμοποιούνται μυρωδιές σε ένα θεατρικό περιβάλλον ένα παιδί θα εξακολουθεί να λαμβάνει πληροφορίες ακόμη και αν κοιμάται κατά τη διάρκεια της παράστασης.

Οι Mennella and Beauchamp (1998) διαπίστωσαν ότι τα βρέφη ηλικίας 6 έως 13 μηνών κοίταζαν περισσότερο και μιλούσαν λιγότερο παρουσία ενός παιχνιδιού με άρωμα βανίλιας σε σύγκριση με ένα παιχνίδι χωρίς άρωμα. Αυτό υποδηλώνει ότι η μυρωδιά μπορεί να υπαγορεύει τα επίπεδα εμπλοκής με συγκεκριμένα ερεθίσματα. Μελέτες έχουν επίσης δείξει ότι τα μπάνια με άρωμα λεβάντας μειώνουν το στρες και το άγχος, βελτιώνουν τα επίπεδα εμπλοκής και ενισχύουν τον ύπνο σε πολύ μικρά βρέφη (Field et al., 2008). Επομένως, η χρήση λεβάντας ως συγκεκριμένο άρωμα κατά τη διάρκεια μιας παράστασης μπορεί να έχει θετική επίδραση τόσο στη μητέρα όσο και στο βρέφος- αυτό είναι μια σημαντική σκέψη, καθώς το θέατρο για βρέφη είναι από τη φύση του και θέατρο για τους γονείς. Υπάρχουν πολύ λίγα επιστημονικά στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η αρωματοθεραπεία είναι αποτελεσματική στην ενίσχυση της σωματικής και συναισθηματικής ευεξίας, ενώ οι μελέτες που έχουν γίνει αναφέρουν αντικρουόμενα στοιχεία. Ωστόσο, τα αποτελέσματα έχουν δείξει ότι η αρωματοθεραπεία μπορεί να έχει μια ήπια και παροδική επίδραση στη διάθεση (άγχος, διέγερση και κατάθλιψη)- μια επίδραση που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο του θεάτρου (Schneider, 2009).

Η χρήση του αρώματος είναι σχετικά ανεξερεύνητη στο πλαίσιο των παραστατικών τεχνών για πολύ μικρά παιδιά. Αυτό το πεδίο παραβλέπεται από τους θεατρικούς δημιουργούς, αλλά θα μπορούσε να αποτελέσει ένα απλό, ισχυρό εργαλείο για τη χαλάρωση και τη συμμετοχή των βρεφών στο θέατρο (Schneider, 2009).

Η τρίτη αίσθηση που μπορεί να εξεταστεί είναι η ακοή. Η ακουστική οξύτητα ενός νεογέννητου βρέφους είναι πολύ πιο ανεπτυγμένη από την οπτική οξύτητα, σε σχέση με εκείνη ενός ενήλικα. Έρευνες έχουν δείξει ότι ο ήχος από τον εξωτερικό κόσμο μπορεί να επηρεάσει τον καρδιακό ρυθμό και τις κινητικές αντιδράσεις ενός εμβρύου από την ηλικία

των 20 εβδομάδων κύησης (Lightfoot et al., 2014). Είναι πλέον αποδεκτό ότι ένα μωρό στη μήτρα μαθαίνει τους ρυθμούς της ομιλίας της μητέρας του, ακόμη και την προφορά, και ότι μπορεί να ανακαλέσει μουσική που του έπαιζαν ή του τραγουδούσαν πριν από τη γέννηση (Lecanuet, 1996).

Τα ξεχωριστά ηχητικά συστήματα της μουσικής και της γλώσσας και η επικοινωνιακή τους πρόθεση είναι σαφώς προσδιορίσιμα για τους ενήλικες. Για παράδειγμα, οι ενήλικες μπορούν να διακρίνουν μεταξύ ενός μονόλογου του Σαίξπηρ και μιας συμφωνίας του Μπετόβεν- ωστόσο, αυτό δεν ισχύει απαραίτητα για τα βρέφη, τα οποία μπορεί να βιώνουν τα δύο συστήματα με πολύ παρόμοιο τρόπο. Για το λόγο αυτό, οι ομοιότητες μεταξύ μουσικής και γλώσσας για ένα βρέφος μπορεί να έχουν πολύ μεγαλύτερη σημασία από ότι για ένα μεγαλύτερο παιδί ή έναν ενήλικα που είναι σε θέση να διαχωρίσουν πλήρως τα δύο και να επικοινωνήσουν μέσω του προφορικού λόγου (McMullen & Saffran, 2004).

Η ομιλία που κατευθύνεται από τα βρέφη είναι ο συγκεκριμένος τύπος λεκτικής επικοινωνίας που χρησιμοποιούν οι ενήλικες όταν απευθύνονται σε βρέφη. Η ομιλία αυτή είναι συχνά μουσική στην εκφορά της, περιλαμβάνοντας ένα ευρύ φάσμα τόνου και ύψους, αργό ρυθμό και μεγάλες ποσότητες επανάληψης. Τα βρέφη δείχνουν προτίμηση στην ομιλία αυτή έναντι ενός πιο ενήλικου στυλ εκφοράς (Feldman, 2011). Ομοίως, τα βρέφη δείχνουν επίσης προτίμηση στα τραγούδια και τα νανουρίσματα που απευθύνονται σε βρέφη (Trainor, 1996). Έχουν επίσης αναγνωριστεί οι παραλληλισμοί μεταξύ της ομιλίας αυτής και ενός ανάλογου τόνου μουσικής για βρέφη (Trainor & Trehub, 1992). Αυτό αποτελεί ένα ισχυρό επιχείρημα για τη χρήση της μουσικής ως εργαλείο επικοινωνίας στο βρεφικό θέατρο.

Η τέταρτη αίσθηση είναι η αφή. Η αφή είναι ένας από τους σημαντικότερους τρόπους με τους οποίους ένα βρέφος συλλέγει πληροφορίες για το περιβάλλον του. Παρόμοια με τα ευρήματα ότι τα βρέφη μπορούν να μιμηθούν τις κινήσεις του προσώπου χωρίς να έχουν δει ποτέ το δικό τους πρόσωπο, μελέτες έχουν επίσης δείξει ότι ένα βρέφος 1 μηνός μπορεί να αναγνωρίσει οπτικά το σχήμα, την υφή και την ουσία ενός αντικειμένου που εξερευνούν μόνο με το στόμα (Gibson & Walker, 1984). Αυτό υποδηλώνει ότι από πολύ μικρή ηλικία, το χέρι και το στόμα χρησιμοποιούνται για να συγκεντρώνουν ποικίλα δεδομένα τα οποία, σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορούν αργότερα να αναγνωριστούν χρησιμοποιώντας μια εντελώς διαφορετική αίσθηση.

Κατά τη διάρκεια των πρώτων 6 μηνών, ο συντονισμός χεριού-ματιού και χεριού-στόματος συνεχίζει να αναπτύσσεται και τα αντικείμενα φέρνονται όλο και περισσότερο

στο οπτικό πεδίο και στο στόμα για στοματική επαφή. Η εξερεύνηση των αντικειμένων, επομένως, γίνεται όλο και περισσότερο πολυτροπική (Rochat, 1989). Σε ηλικία περίπου 5 μηνών, το βρέφος θα αρχίσει να φτάνει αντικείμενα και να τα πιάνει (Barrett et al., 2007). Σε αυτό το στάδιο, τα βρέφη αρχίζουν να εξερευνούν την υφή και το σχήμα χρησιμοποιώντας τα χέρια τους, καθώς και να αναζητούν και να φέρνουν αντικείμενα στο στόμα. Επιπλέον, μελέτες έχουν δείξει ότι η απτική διέγερση αυξάνει την προσοχή του βρέφους σε ένα συγκεκριμένο ερέθισμα (Gregg et al., 1976), πράγμα που σημαίνει ότι τα βρέφη μπορούν να χρησιμοποιήσουν μια αίσθηση για να αυξήσουν την εμπλοκή μιας άλλης.

Εκτός από τις περιστασιακές συμμετοχικές παραστάσεις, το θέατρο για το ενήλικο κοινό σπάνια αξιοποιεί τις δυνατότητες της αφής, αλλά η πλειονότητα των παραγωγών για μωρά περιλαμβάνει στιγμές ανταλλαγής, όπου τα αντικείμενα παραδίδονται για προσεκτική εξέταση. Όπως σημειώνει ο Brown (2012: 31) *«κάνοντας διαδραστική δουλειά σημαίνει ότι όλα τα αντικείμενα πρέπει να φαίνονται όμορφα από κοντά και ταυτόχρονα τα αντικείμενα να αντέχουν να τα πιάνουν και να τα ρουφάνε τα βρέφη χωρίς να κινδυνεύουν»*.

Παρόμοια υλικά χρησιμοποιούνται από πολλούς θιάσους για διερευνητικές συνεδρίες κατά τη διάρκεια ή μετά από μια παράσταση - νερό/πάγος, άμμος, φτερά, κιμωλία, κάρβουνο – τα οποία είναι οικεία, ασφαλή και καθαρίζονται εύκολα. Για πρακτικούς λόγους, οι παραγωγές για τα μικρότερα παιδιά (που τείνουν στην προφορική εξερεύνηση και δεν έχουν λεπτές κινητικές δεξιότητες) τείνουν να αποφεύγουν τα χρώματα, το χόμα ή τον πηλό, αν και αυτά είναι συνηθισμένα σε παραγωγές για νήπια (Fallon & Van Loo, 2009).

Τα προ-κινητικά παιδιά (από τη γέννηση έως περίπου 12 μηνών) χρειάζονται τη βοήθεια των ερμηνευτών ή των φροντιστών για να αλληλεπιδράσουν με τα υλικά, αλλά αυτή η φαινομενική δυσκολία παρέχει μια ευκαιρία για κοινές εμπειρίες, ενισχύοντας τους δεσμούς μεταξύ παιδιών και ενηλίκων και δίνοντας την άδεια σε κάθε παιδί να παραδοθεί στη φυσική επιθυμία για συμμετοχή και παιχνίδι. Πράγματι, υπάρχουν ενδείξεις ότι οι παραστάσεις που έχουν ως κεντρικά τους στοιχεία την αυτονομία και τη συμμετοχή μπορεί στην πραγματικότητα να συμβάλλουν καλύτερα τόσο στην εμπλοκή, όσο και στην εκπαιδευτική πρόοδο, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες (Fletcher-Watson et al., 2014).

Η πέμπτη αίσθηση αφορά την γεύση των παιδιών. Οι γευστικοί κάλυκες αρχίζουν να εμφανίζονται πολύ νωρίς στην εμβρυϊκή ανάπτυξη. Τα βρέφη δείχνουν προτίμηση στις γλυκές γεύσεις και αντιπάθεια στις πικρές γεύσεις (Ventura & Mennella, 2011). Η αντιπάθεια προς τις ξινές ή πικρές γεύσεις διαρκεί μέχρι την ηλικία των 4 μηνών περίπου.

Από τη γέννηση έως τους 4 μήνες, ένα βρέφος τρέφεται κανονικά είτε με μητρικό γάλα είτε με μπιμπερό, είτε με συνδυασμό αυτών. Στην ηλικία των 8 μηνών τα βρέφη μπορούν πλέον να καταναλώνουν στέρεες τροφές που έχουν κοπεί σε μικρά κομμάτια (Lightfoot et al., 2014). Με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα, η γεύση δεν έχει ως τώρα αξιοποιηθεί για την θεατρική εκπαίδευση των βρεφών, παρ' ότι ενδεχομένως να βελτιώνει την προσοχή των βρεφών στο θέατρο και να αύξανε την εμπλοκή τους (Drury & Fletcher-Watson, 2017).

Κεφάλαιο 7. Η επίδραση του βρεφικού θεάτρου

Σύμφωνα με τον Κουρουπάκη (27.06.2022) δια της παρακολούθησης βρεφικών θεατρικών παραστάσεων κατά βάση ενισχύεται η εσωτερική ανάπτυξη ενός παιδιού (εννοώντας διά αυτού όλα τα δυνητικά επίπεδα ήτοι: α) το συναισθηματικό, β) το πνευματικό, γ) το κιναισθητικό) και μάλιστα σε ένα ηλικιακό στάδιο εξαιρετικά κομβικό. Άλλωστε δεν θα πρέπει να λησμονείται το γεγονός πως η επαφή του βρέφους με το βρεφικό θέατρο αποτελεί την πρωταρχική του επαφή με τις τέχνες. Θα έλεγε κανείς πως είναι τα πρώτα ερεθίσματα, που θα κουβαλήσει μαζί του στο υπόλοιπο της ζωής του ή και η πρώτη του ευκαιρία να εξερευνήσει, να αισθανθεί, να ανακαλύψει. Στη δημιουργία ενός θετικού αναπτυξιακού αντίκτυπου από μια θεατρική παράσταση για βρέφη συνεισφέρει αναμφίβολα και ο σωστός σχεδιασμός αυτής καθώς δεν θα πρέπει να λησμονείται το γεγονός πως ένα βρέφος από τη γέννησή του έως και τα δύο έτη της ζωής του λαμβάνει πληροφορίες μέσω των αισθήσεων και των κινήσεων και όχι λεκτικά. Συνεπώς μια σωστά δομημένη βρεφική θεατρική παράσταση δεν θα πρέπει να περιλαμβάνει εκφωνούμενο λόγο και αφήγηση. Το θετικό στοιχείο στις βρεφικές θεατρικές παραστάσεις είναι πως αυτές δίνουν το χώρο στα βρέφη να εξερευνήσουν και έτσι να περάσουν τα 30-45 λεπτά της συμμετοχής τους στην παράσταση δημιουργικά λαμβάνοντας ελεύθερα απολύτως τις αποφάσεις που επιθυμούν χωρίς την διά εντολών καθοδήγηση από τους γονείς τους.

Από την πλευρά της η Ζάχου (09.10.2018) κάνει λόγο για επαύξηση της παρατηρητικότητας των βρεφών αλλά και για διέγερση της φαντασίας τους καθώς τα βοηθά να αλληλοεπιδράσουν με το νέο τους περιβάλλον. Κατά τον Γιάνγκ (2013) ένα ακόμη όφελος από την παρακολούθηση μιας βρεφικής παράστασης είναι πως τα υπερκινητικά βρέφη στο συγκεκριμένο θεατρικό σκηνικό βρίσκουν τη δυνατότητα να εκτονώσουν την ενέργειά τους με έναν σαφώς παραγωγικό τρόπο. Πρακτικά στα ματάκια των βρεφών είναι σαν να ζωντανεύει ένα εικονογραφημένο βιβλίο, όπως αυτά που οι γονείς τους διαβάζουν ως συνοδευτικό είτε φαγητού είτε ύπνου. Την ίδια στιγμή οι Δαφέρμου και συν. (2007) αναφέρουν πως κατά την παρακολούθηση μιας βρεφικής

παράστασης τα βρέφη μαθαίνουν να αλληλεπιδρούν αφενός μεν με τους ηθοποιούς αφετέρου δε με τα υπόλοιπα βρέφη και με το εν γένει περιβάλλον. Διά αυτής της οδού τα βρέφη αντιλαμβάνονται από πολύ νωρίς στον κύκλο της ζωής τους ακριβώς το τι σημαίνει να συμμετέχεις σε μία ομάδα / σύνολο ή ακόμη και σε μία κατάσταση. Και αυτό αναφέρεται υπό το πρίσμα πως στις βρεφικές θεατρικές παραστάσεις τα βρέφη καλούνται συχνά να συνεργαστούν μεταξύ τους, για να βρουν τη λύση, να πάρουν αποφάσεις.

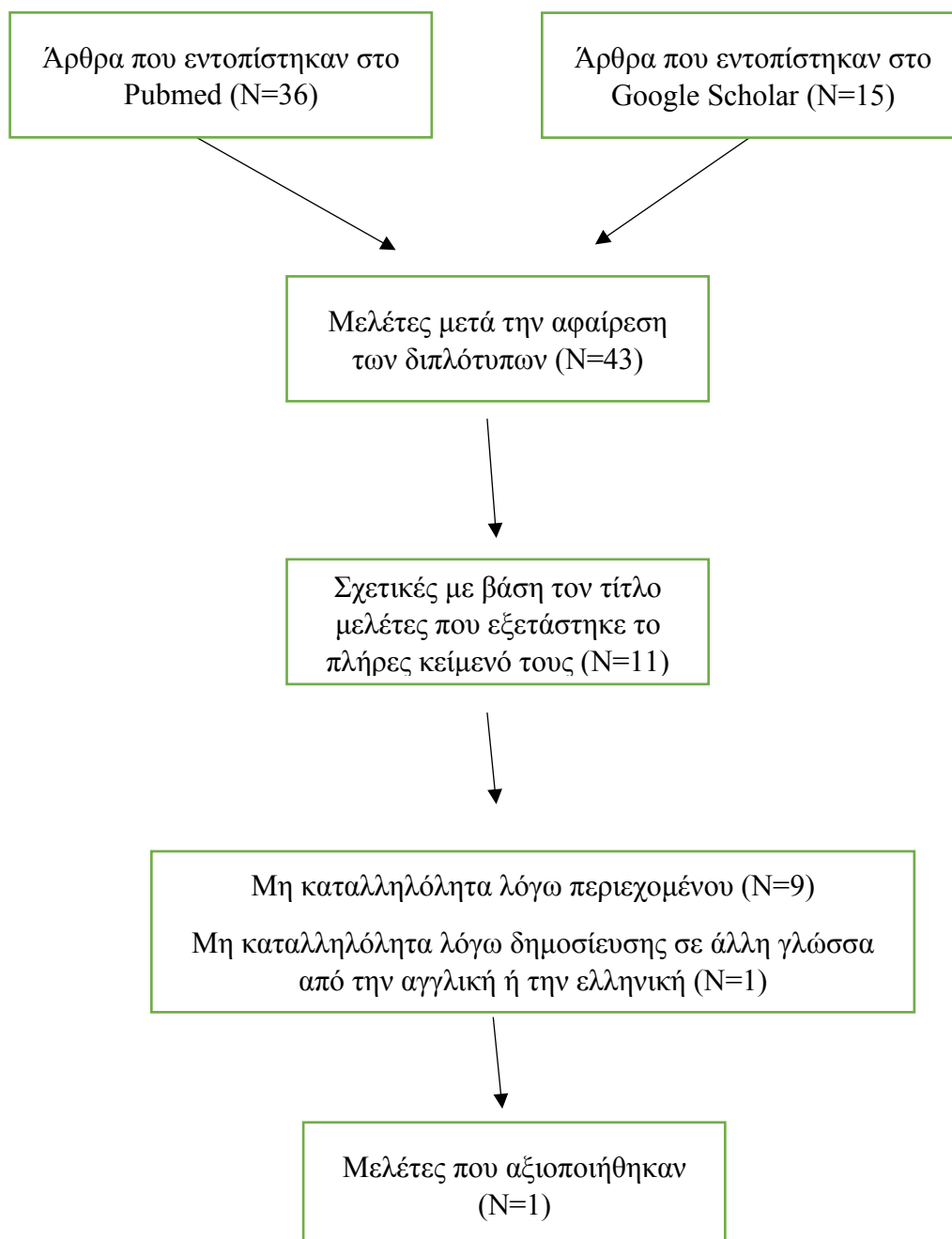
Από την πλευρά του ο Schneider (2009) αναφέρει πως από τις βρεφικές θεατρικές παραστάσεις μπορεί να αναδυθεί και μια σημαντική πρόκληση για το εν γένει θεατρικό γίνεσθαι και αυτή δεν είναι άλλη από την ανανέωση της γλώσσας του θεάτρου ούτως ώστε να εγκαθιδρυθεί μια τέχνη της απλότητας ως αντίβαρο στη δεδομένη πολυπλοκότητα του θεάτρου.

Τέλος αξιοσημείωτη είναι η οπτική του Fletcher – Watson (2013), που επισημαίνει πως το βρεφικό θέατρο αποτελεί σε κάθε περίπτωση μια εγγενώς μεταδραματική διαδικασία που μετατρέπει τη φυσική έκφραση της *παιδείας* σε ένα αμιγώς θεατρικό γεγονός.

Πέραν των ανωτέρω θεωρητικών τοποθετήσεων, είναι αναγκαίες επίσης οι εμπειρικές μελέτες για την κατάληξη σε σχετικά ευεργετήματα για τα βρέφη. Όπως άλλωστε συνολικότερα για τη συγκεκριμένη έρευνα, η αναζήτηση για εμπειρικές μελέτες που να έχουν εξετάσει τις επιδράσεις του βρεφικού θεάτρου πραγματοποιήθηκε σε βάσεις δεδομένων γενικού ενδιαφέροντος, όπως το Google Scholar, αλλά και το Pubmed. Η στρατηγική αυτή χρησιμοποιήθηκε δεδομένου ότι ορισμένες έρευνες ενδεχομένως να εξέταζαν πτυχές της ανάπτυξης σχετιζόμενες με τις επιστήμες υγείας (π.χ. την επίδραση στην κλινική εικόνα βρεφών με αναπτυξιακά ελλείμματα). Ωστόσο, στη βιβλιογραφία εντοπίζεται μόλις μία έρευνα να έχει εξετάσει τις επιδράσεις στα βρέφη μέσω του εκπαιδευτικού δράματος και συγκεκριμένα μέσω κουκλοθέατρου. Στη μελέτη αυτή, η οποία πραγματοποιήθηκε στον Καναδά, εξετάστηκαν βρέφη με ηλικία 15 έως 18 μηνών, μπροστά από τα οποία δρούσε ένας ηθοποιός, παρουσιάζοντας αρνητικές και θετικές του εμπειρίες. Για παράδειγμα, στην αρνητική εμπειρία ενδεχομένως να παρουσίαζε ένα γεγονός το οποίο τον έκανε να κλάψει. Επίσης, για την εκάστοτε ομάδα χρησιμοποιήθηκε και μία συνθήκη ελέγχου, δηλαδή μία συνθήκη στην οποία οι συναισθηματικές αντιδράσεις του ηθοποιού δεν βρίσκονταν σε σύμπλευση με τα γεγονότα που υποτίθεται βίωνε. Παρατηρώντας τα βρέφη και τις αντιδράσεις τους, διαπιστώθηκε πως αντιλαμβάνονταν τις θετικές και αρνητικές συναισθηματικές καταστάσεις κατά το πείραμα. Ωστόσο, μόνο τα βρέφη ηλικίας 18 μηνών μπορούσαν να αντιληφθούν τις

συνθήκες όπου οι συναισθηματικές αντιδράσεις που έρχονται σε σύγκρουση με τα γεγονότα που υποτίθεται βιώνει ο ηθοποιός, αντιδρώντας πιο έντονα έναντι αυτών των συνθηκών σε σχέση με τις συνθήκες ελέγχου, δηλαδή σε σχέση με τις συνθήκες που χρησιμοποιήθηκαν για τις ανάγκες του πειράματος. Μέσα από το συγκεκριμένο πείραμα αναδεικνύεται επομένως μία καταλυτική διαφοροποίηση στη δυνατότητα αντίληψης του θεάτρου πλευράς των βρεφών στην ηλικία των 18 μηνών (Chiarella & Poulin-Dubois, 2013).

Γράφημα 5.2 Η ροή πληροφοριών της μελέτης

Κεφάλαιο 8. Επίλογος

Θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί πως το βρεφικό θέατρο αποτελεί ένα δυναμικά εξελισσόμενο πεδίο θεατρικού πειραματισμού, που αμφισβητεί τις στερεοτυπικές αντιλήψεις των ενηλίκων για ίδια τα βρέφη τους ως ανειδίκευτα, ανάξια πολιτισμού και χρήζοντα εκπαίδευσης ως θεατές. Τοποθετώντας το βρεφικό θέατρο σε ένα μεταδραματικό πλαίσιο - σε αυτό που θα υποστήριζε κανείς ως απόρριψη των παραδοσιακών τρόπων παράστασης - μπορεί να το νομιμοποιήσει από καλλιτεχνική και αναπτυξιακή άποψη. Σαφώς τα οφέλη είναι υπαρκτά και άμεσα παρατηρούμενα ακόμη και κατά τη διάρκεια της ίδιας της παράστασης και ας μην μπορεί τα βρέφη να εκφραστούν λεκτικά. Αλλωστε η τακτική δια χειρονομιών (όπως τα παλαμάκια) ή δια του γέλιου επιδοκιμασία των βρεφών έναντι των ηθοποιών είναι η μεγαλύτερη απόδειξη πως αφενός μεν ευχαριστούνται, αφετέρου δε μαθαίνουν να αλληλεπιδρούν ακόμη και σε μια τόσο μικρή και ευαίσθητη ηλικία.

Συνολικότερα, στη συγκεκριμένη εργασία εξετάστηκε το βρεφικό θέατρο και η επίδραση που ενδεχομένως αυτό να συνεπάγεται για την ανάπτυξη των βρεφών στον 21^ο αιώνα. Αρχικά, διαπιστώνεται πως οι προκλήσεις που συναντούν τα βρέφη στον 21^ο αιώνα είναι ολικά διαφορετικές σε σχέση με το παρελθόν. Ενδεχομένως τα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν τα βρέφη να είναι ουσιωδώς λιγότερα σε σχέση με το παρελθόν, δεδομένου ότι βρίσκονται πολύ περισσότερες ώρες την ημέρα μακριά από τους γονείς τους και δεδομένου ότι απειλές όπως η πανδημία COVID-19 έχουν οδηγήσει σε σημαντικά λιγότερες αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα βρέφη. Συνεπώς, το βρεφικό θέατρο ενδείκνυται για την αύξηση των προσλαμβανόμενων από πλευράς των βρεφών ερεθισμάτων, ώστε να αντισταθμίζεται το πρόβλημα των περιορισμένων ερεθισμάτων που πλέον προσλαμβάνουν. Με βάση τα παραπάνω, το βρεφικό θέατρο είναι μία ενδεδειγμένη υποστηρικτική πρακτική για την ανάπτυξη των βρεφών στον 21^ο αιώνα.

Το δεύτερο βασικό ζητούμενο που αναδεικνύεται μέσω της συγκεκριμένης μελέτης έχει να κάνει με το είδος του βρεφικού θεάτρου. Το θέατρο των ενηλίκων διακρίνεται σε πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους μορφές. Στο βρεφικό θέατρο δεν έχει σημασία τόσο η διάκριση βάσει της μορφής αυτού, αλλά η διάκριση που προκύπτει ως συνάρτηση των προσλαμβανόμενων ερεθισμάτων από τα βρέφη. Στα πρώιμα στάδια της ανάπτυξης, ο άνθρωπος δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί γνωστικά για να αντιλαμβάνεται πλήρως το θέατρο. Απαιτείται συνεπώς η αξιοποίηση πολλαπλών και διαφορετικών αισθήσεων, ώστε να αυξάνεται ο συνολικός όγκος προσλαμβανόμενων πληροφοριών από τον άνθρωπο και να

επιταχύνεται η κοινωνική και γνωστική του ανάπτυξη μέσω του θεάτρου. Οι διαστάσεις αυτές συνιστούν άλλωστε και τις κατεξοχήν διαστάσεις της ανάπτυξης στις οποίες το εστιάζει το βρεφικό θέατρο. Για να επιτυγχάνονται επομένως οι σχετικοί στόχοι, είναι αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψιν αυτές οι διαστάσεις κατά την ανάπτυξη θεατρικών παρεμβάσεων.

Παρά τα ανωτέρω, έως τώρα υπάρχει ένας περιορισμένος όγκος γνώσης όσον αφορά τα οφέλη που προκύπτουν από το βρεφικό θέατρο. Τα οφέλη αυτά προκύπτουν βάσει θεωρητικών προβληματισμών και παρατηρήσεων επιμέρους ερευνητών. Ωστόσο, δεν φαίνεται να υποστηρίζονται μέσα από παρεμβατικές μελέτες, στις οποίες συγκρίνονται βρέφη που υποβάλλονται σε θεατρικές παρεμβάσεις και βρέφη που δεν υποβάλλονται σε θεατρικές παρεμβάσεις. Κατά τον τρόπο αυτό, περιορίζεται η αξιοπιστία των σχετικών διαπιστώσεων όσον αφορά τα ευεργετήματα που συνεπάγεται το θέατρο για βρέφη. Συνεπώς, προτείνεται η διεξαγωγή σχετικών ερευνών στο μέλλον, ώστε να διαπιστωθεί ο ακριβής βαθμός επίδρασης του βρεφικού θεάτρου σε επιμέρους πτυχές της ανάπτυξης των βρεφών.

Συμπερασματικά, η συγκεκριμένη θεωρητική μελέτη αναδεικνύει την ευεργετική επίδραση του βρεφικού θεάτρου στην ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη των βρεφών. Το βρεφικό θέατρο ενδεχομένως να είναι αναγκαίο σε ένα περιβάλλον διαρκώς αυξανόμενων απειλών για τα βρέφη του 21^{ου} αιώνα. Ως εκ τούτου, προκρίνεται η εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε παρεμβάσεις βασισμένες στο βρεφικό θέατρο και η στρόφη των εκπαιδευτικών συστημάτων στην αξιοποίηση αυτού κατά τη βρεφονηπιακή εκπαίδευση.

Βιβλιογραφία

- Adams, R. J., & Courage, M. L. (1998). Human newborn color vision: Measurement with chromatic stimuli varying in excitation purity. *Journal of Experimental Child Psychology*, 68(1), 22-34.
- Anonymous (April 12th, 1902). A Theatre for Women. *The Lewiston Daily Sun*.
- Aslin, R. N., Pisoni, D. B., Hennessy, B. L., & Perey, A. J. (1981). Discrimination of voice onset time by human infants: New findings and implications for the effects of early experience. *Child development*, 1135-1145.
- Barrett, T. M., Davis, E. F., & Needham, A. (2007). Learning about tools in infancy. *Developmental psychology*, 43(2), 352.
- Bartocci, M., Winberg, J. A. N., Ruggiero, C., Bergqvist, L. L., Serra, G., & Lagercrantz, H. (2000). Activation of olfactory cortex in newborn infants after odor stimulation: a functional near-infrared spectroscopy study. *Pediatric Research*, 48(1), 18-23.
- Bloch, H., & Carchon, I. (1992). On the onset of eye-head coordination in infants. *Behavioural brain research*, 49(1), 85-90.
- Bolton, G.M. (1999). *Acting in Classroom Drama: A Critical Analysis*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- kiBrown, A. M. (1990). Development of visual sensitivity to light and color vision in human infants: A critical review. *Vision research*, 30(8), 1159-1188.
- Brown, M. (2012). *Oily Cart: All Sorts of Theatre for All Sorts of Kids*. London: Trentham Books.
- Γιανγκ, Κ. (2013). *Ψυχαγωγώντας και εκπαιδεύοντας το μωρό σας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Γκόγκου, Ε., Γκουτζιομήτρου, Α., Θεοχάρη, Γ., & Χαραλαμπίδου, Ρ. (2018). *Το θεατρικό παιχνίδι στην προσχολική ηλικία*. ΤΕΙ Ηπείρου, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής, Πτυχιακή Εργασία.
- Cerezo, M. A., Dasi, C., & Ruiz, J. C. (2013). Supporting parenting of infants: Evaluating outcomes for parents and children in a community-based program. *Evaluation and Program Planning*, 37, 12-20.
- Chiarella, S. S., & Poulin-Dubois, D. (2013). Cry babies and pollyannas: Infants can detect unjustified emotional reactions. *Infancy*, 18, E81-E96.

- Cowley, B., Lachman, A., Williams, E., & Berg, A. (2020). "I Know That It's Something That's Creating a Bond": Fathers' Experiences of Participating in Baby Theater With Their Infants in South Africa. *Frontiers in Psychiatry*, 1176.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π., Μπασαγιάνη, Ε. (2007). *Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικού σχεδιασμοί. Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Drury, R. C., & Fletcher-Watson, B. (2017). The infant audience: The impact and implications of child development research on performing arts practice for the very young. *Journal of Early Childhood Research*, 15(3), 292-304.
- Falagas, M. E., Pitsouni, E. I., Malietzis, G. A., & Pappas, G. (2008). Comparison of PubMed, Scopus, web of science, and Google scholar: strengths and weaknesses. *The FASEB journal*, 22(2), 338-342.
- Fallon, C. & Van Loo, M. (2009). Babies and theatre: notes about the imagination on stage. In: Schneider W (ed.) *Theatre for Early Years: Research in Performing Arts for Children from Birth to Three*. Frankfurt: Peter Lang, pp. 94–98.
- Field, T., Field, T., Cullen, C., Largie, S., Diego, M., Schanberg, S., & Kuhn, C. (2008). Lavender bath oil reduces stress and crying and enhances sleep in very young infants. *Early human development*, 84(6), 399-401.
- Feldman, R.S. (2011). *Εξελικτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Fletcher - Watson, B. (2013). Child's Play: a postdramatic theatre of paidia for the very young. *Platform* 7(2), 14 - 31.
- Fletcher - Watson, B. (2014). From Stage to Screen: Adapting a Children's Theatre Production into a Digital Toy. *The Scottish Journal of Performance*, 1(2), 37 – 62.
- Fletcher - Watson, B. (2016). "More like a poem than a play": towards a dramaturgy of performing arts for Early Years. Ph.D thesis, Royal Conservatoire of Scotland & University of St. Andrews.
- Fletcher-Watson, B. (2015). Seen and not heard: participation as tyranny in theatre for early years. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 20, 24–38.
- Gibson, E. J., & Walker, A. S. (1984). Development of knowledge of visual-tactual affordances of substance. *Child development*, 453-460.
- Goldfinger, E. (2011). Theatre for Babies: a new kind of theatre? (pp. 295 – 299). In S. Schonmann (Ed.). *Key Concepts in Theatre / Drama Education*. Rotterdam: Sense Publishers.

- Grace, K., Davenport, F., Hanson, H., Funk, C., & Shukla, S. (2015). Linking climate change and health outcomes: Examining the relationship between temperature, precipitation and birth weight in Africa. *Global Environmental Change*, 35, 125-137.
- Gregg, C. L., Haffner, M. E., & Korner, A. F. (1976). The relative efficacy of vestibular-proprioceptive stimulation and the upright position in enhancing visual pursuit in neonates. *Child development*, 309-314.
- Hainline, L. (1998). *The Development of Basic Visual Abilities*. Sussex: Psychology Press.
- Καραμπατή, Κ., Γραβάνη, Κ., & Τσίρκα-Τσαμπά, Λ. (2022). *Το θεατρικό παιχνίδι ως παιδαγωγικό εργαλείο στην προσχολική ηλικία*. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κουρουπάκης, Α. (27.06.2022). «Γιατί τα βρέφη πρέπει να παρακολουθούν θέατρο». Στην *Καθημερινή Κύπρου*. Το πλήρες κείμενο είναι διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.com.cy/gr/politismos/theatro-xoros/i-axia-toy-brefikoy-theatro-y-einai-terastia> [Τελευταία θέαση: 09.10.2022]
- Kapstein, A. & Goldstein, Th. R. (2019). Developing wonder: Teaching theatre for the very young through collaboration with developmental psychology, *Youth Theatre Journal*, 33(1), 52 - 69.
- Lecanuet ,J.P. (1996). Prenatal auditory experience. In: Deliège I, Sloboda J (eds) *Musical Beginnings: Origins and Development of Musical Competence* (Oxford Scholarship Online, 2012 ed.) Oxford: Oxford University Press, pp. 3–34.
- Lightfoot, C., Cole, M., & Cole, S. R. (2014). *Η ανάπτυξη των παιδιών* (Επιστημονική Επιμέλεια: Ζ. Μπαμπλέκου, Μετάφραση: Μ. Κουλεντιανού). Αθήνα: Gutenberg.
- McMullen, E., & Saffran, J. R. (2004). Music and language: A developmental comparison. *Music Perception*, 21(3), 289-311.
- Meltzoff, A.N., & Decety, J. (2003). What imitation tells us about social cognition: a rapprochement between developmental psychology and cognitive neuroscience. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London Series B: Biological Sciences* 358, 491–500.
- Mennella, J. A., & Beauchamp, G. K. (1998). Early flavor experiences: research update. *Nutrition reviews*, 56(7), 205-211.
- Pelekasis, P. (2021). Forecasting the Long-Term Effects of the Pandemic on Children: Towards a COVID-Generation. In: F. Gabrielli, & F. Irtelli, *Anxiety, Uncertainty, and Resilience During the Pandemic Period - Anthropological and Psychological Perspectives*. London: Intech Publishing.

- Polka Theatre (2022). *Lullaby at Polka Theatre*. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=uH3QyRiYMu0> [Last viewed: 08.10.2022]
- Reason, M. (2010). *The Young Audience: Exploring and Enhancing Children's Experiences of Theatre*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- Rochat, P. (1989). Object manipulation and exploration in 2-to 5-month-old infants. *Developmental Psychology*, 25(6), 871.
- Salari, N., Rasoulpoor, S., Rasoulpoor, S., Shohaimi, S., Jafarpour, S., Abdoli, N., ... & Mohammadi, M. (2022). The global prevalence of autism spectrum disorder: a comprehensive systematic review and meta-analysis. *Italian Journal of Pediatrics*, 48(1), 1-16.
- Schneider, W. (2009). *Theatre for Early Years - Research in Performing Arts for Children from Birth to Three*. Berlin: Kinder-, Schul- und Jugendtheater - Beiträge zu Theorie und Praxis by Peter Lang [Volume 13].
- Shea, S. L., & Aslin, R. N. (1990). Oculomotor responses to step-ramp targets by young human infants. *Vision research*, 30(7), 1077-1092.
- Sinnett, S., Spence, C., & Soto-Faraco, S. (2007). Visual dominance and attention: The Colavita effect revisited. *Perception & Psychophysics*, 69(5), 673-686.
- Slade, P. (1955). *Child Drama*. London: University of London Press.
- Slater, A. (2002). Visual perception in the newborn infant: issues and debates. *Intellectica*, 34(1), 57-76.
- Sullivan, R. M., Taborsky-Barba, S., Mendoza, R., Itano, A., Leon, M., Cotman, C. W., ... & Lott, I. (1991). Olfactory classical conditioning in neonates. *Pediatrics*, 87(4), 511-518.
- Trainor, L. J. (1996). Infant preferences for infant-directed versus noninfant-directed playsongs and lullabies. *Infant behavior and development*, 19(1), 83-92.
- Trainor, L. J., & Trehub, S. E. (1992). A comparison of infants' and adults' sensitivity to western musical structure. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 18(2), 394.
- van de Water, M. (2012). *Theatre, youth, and culture: A critical and historical exploration, Palgrave Studies in Theatre and Performance History*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ventura, A. K., & Mennella, J. A. (2011). Innate and learned preferences for sweet taste during childhood. *Current Opinion in Clinical Nutrition & Metabolic Care*, 14(4), 379-384.

- Ward, W. (1950). *Theatre for Children. Anchorage*. KY: The Children's Theatre Press.
- Yang, G. Y., Huang, L. H., Schmid, K. L., Li, C. G., Chen, J. Y., He, G. H., ... & Chen, W. Q. (2020). Associations between screen exposure in early life and myopia amongst Chinese preschoolers. *International journal of environmental research and public health*, 17(3), 1056.
- Ζάχου, Χ. (09.10.2018). «Γιατί αξίζει να παρακολουθήσεις μια βρεφική παράσταση;». Στο *NouPou*. Το πλήρες κείμενο είναι διαθέσιμο στο: <https://www.nou-pou.gr/kids/giati-axizi-na-parakolouthisis-mia-vrefiki-parastasi/> [Τελευταία θέαση: 09.10.2022]
- Zientek, L. R., Werner, J. M., Campuzano, M. V., & Nimon, K. (2018). The use of Google Scholar for research and research dissemination. *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, 30(1), 39-46.